

פרק שלישי

חינוך לשוני

יעל נדלר

מפקחת ארצית על החינוך הלשוני בחמ"ד

זהבה פלד

רכזת ארצית של תכנית "עופרים"

לומדים על הרב עוזיאל בדרך "הצבי עופרים"

מטרות וזיקה להישגים הנדרשים בתכנית הלימודים

הישג 6:

- אפיון הדמות ביצירה על פי מעשיה, דבריה, מחשבותיה וקשריה עם דמויות אחרות.
- הבנת הקשרים בין אירועים שונים בעלילה – רצף זמנים וסיבתיות – וזיהוי נקודות מפנה בעלילה.
- זיהוי נושאים, רעיונות ומסרים מרכזיים ביצירה.
- זיהוי נקודת התצפית שממנה הסיפור מסופר.
- הרחבת משמעותה של היצירה על ידי קישור לעולמם של הקוראים.

הישג 2:

- כתיבה בתבנית סיפורית על נושא, אירוע או דמות, אמתיים או בדויים, תוך הצגת נקודות מבט שונות.

הישג 3:

- ע"פ גיל התלמידים.
- מטרות היחידה בשפה ייקבעו על ידי המורה בהתאם לגיל התלמידים, ידע קודם וכו'.

קהל היעד: כיתות ב-ו

רציונל

המפגש עם דמותו של הרב עוזיאל מזמן רכישת ידע אודות הרב, אישיותו ופועלו, וכן קישור היבטים ערכיים לעולמם של התלמידים.

בחינוך הלשוני בחמ"ד הוכנה יחידת הוראה על הרב עוזיאל, המבוססת על עקרונות תכנית "הצבי עופרים"¹ ומציעה מודל הוראה חווייתי, ערכי ודידקטי לטיפול בהבעה בכתב ובעל פה. היחידה מיועדת לרצף של 4-6 שיעורים, בהתאם לשיקול דעתו של המורה. במקביל, במסגרת תחרות הכתיבה המסורתית "מירוץ הצבי", יוכלו התלמידים לכתוב סיפורים בעקבות דמותו של הרב.

מטרות תוכן

1. המשתתפים יכירו אירועים מחייו של הרב עוזיאל ויעריכו את פועלו.
2. המשתתפים יבחנו את הערכים הנלמדים מדמותו של הרב עוזיאל בחיי היום יום שלהם.

1 ראה פירוט באתר:

cms.education.gov.il/EducationCMS/Units/Hemed/YehidotMafmarim/ChinichLeshoni/ofrim_tocnitnew.htm

דוגמה לשיחת חימום:

■ חשיפת הכותרת של הסיפור "הראשון לציון" – הרב עוזיאל.

■ התייחסות למילה "ראשון": שיחה וכתובת מילים על הלוח.

- ◆ מה משמעות המילה?
- ◆ אילו מילים אנו מכירים שהן מאותה משפחה או בעלות שורש זהה? (ראש, ראשית, ראשוני...)
- ◆ אילו ביטויים וצירופי-לשון אנו מכירים? (ראש השנה, ראש גדול, ראש הממשלה, יושב ראש מועצת תלמידים, יום ראשון, תואר ראשון, ראשית צמיחת גאולתנו, ראשית התבואה)
- ◆ מה ההרגשה להיות ראשון?
- ◆ מה מחייב להיות ראשון?

למנחה:

מומלץ לעיין בערך המילוני "ראשון" ולעמוד על הפירושים השונים, הן בהיבט של תיאור מיקום ברצף והן בהיבט המציין הצטיינות.

■ התייחסות למושג "ראשון לציון":

- ◆ שם העיר "ראשון לציון"
- ◆ ציטוט: "ראשון לציון הנה הנגה ולירושלים מבשר אֶתֶן" (ישעיהו מא, כז).
- ◆ בהקשר שלנו: התואר של הרב הראשי לעדת הספרדים בארץ ישראל.

■ התייחסות לכותרת הסיפור "הראשון לציון" – הרב עוזיאל" – העלאת ציפיות כפעילות טרום-קריאה.

יחידת ההוראה והחומרים הנלווים יועברו באופן מתקשב, דבר שיאפשר לצוותי הוראה להיחשף לתכנים במועדים הנוחים להם תוך ליווי של מדריכות החינוך הלשוני (פרטים על אודות תאריכי המפגשים יפורסמו בהמשך).

באתר האינטרנט של החינוך הלשוני יפורסמו חומרים נוספים למורים ולתלמידים.²

להלן מבנה היחידה ודגשים מרכזיים, תוך הדגמה של מפגש עם הסיפור "הראשון לציון" – הרב עוזיאל, שכתבה הסופרת חנה בר.

מבנה היחידה

א – שיחת חימום

מטרה:

ליצור סקרנות ועניין בקרב המשתתפים לקראת הנושא הנלמד ולעורר ידע קודם.

למנחה:

אפשר להציג את הרב עוזיאל באמצעות סיפורים, תמונות, טקסט מידעי או כל דרך המתאימה לקהל היעד.

2 כתובת האתר:

/miramfaMtodiheY/demeH/stinU/SMCnoitacudE/li.vog.noitacudè.smc//:ptth
/inohseLhcinihC

ב – סביבה לימודית

מטרה:

ליצור קשרי גומלין בין הסביבה הלימודית, התוכן הנלמד ותוצרי המשתתפים.

למנחה:

חשוב לשתף את התלמידים בהכנת סביבה לימודית בכיתה על הרב עוזיאל, הכוללת כותרת, תמונות, טקסטים וספרים שהתלמידים מביאים וכותבים.

ג – לומדים על הרב עוזיאל

מטרה:

לחשוף את המשתתפים לטקסטים כתובים וחזותיים על הרב עוזיאל.

מטרות השפה ייגזרו בהתאם למאפייני הטקסט הנבחר.

- המנחה יקרא בקול את החלק הראשון של הסיפור "הראשון לציון" – הרב עוזיאל/חנה בר.

"דפיקה חזקה נשמעה על דלת הבית", כך פתחה סבתא את סיפורה. "שני הקצינים התורכים, ששפם גדול הסתלסל מעל שפתיים, שלפו את חרבותיהם, עוד רגע היו פורצים אל הבית. אך הדלת נפתחה במהירות והקצינים נכנסו פנימה. חרדה אחזה בבני הבית. אפילו היין האדום בכוס הכסף רטט קמעה. רק היושב בראש השולחן לא נבהל והמשיך לנגוס בנחת מן החלה הטעימה. 'עליך לבוא אתנו מיד אל חסאן בק, מפקד העיר', צרחו שני הקצינים..."

- המנחה ינהל שיחה בעקבות הקריאה, ובה יועלו תגובות ורשמים של המשתתפים תוך העשרת אוצר המילים.

למנחה: להלן נושאים מומלצים לשיח:

- התייחסות למבנה הסיפור: סיפור מסגרת (הכולל את הסבתא והנכד), וסיפור (הראשון מתוך שלושה) המספר כיצד הצליח הרב עוזיאל לרכך את חסאן בק, מפקד העיר יפו, שהיה ידוע בשנאתו הגדולה ובאכזריותו הרבה כלפי היהודים, תוך כדי שמירת קדושת השבת.
- היחס בין אמת ודמיון בסיפור
- זיהוי מאפייני הרקע: זמן, מקום, דמויות
- הבנת העלילה, רצף ההתרחשויות...
- הבנת ההקשר ההיסטורי
- מעמדו של הרב עוזיאל
- אפיון דמותו של הרב עוזיאל (מראה חיצוני, מעשים/ התנהגות, מחשבות, תכונות, יחס דמויות אחרות)
- התייחסות לתכונות של הרב עוזיאל: אומץ לב, מסירות נפש, חכמה ותושייה
- ערך שמירת כבוד השבת

ד – פעילות להעשרת אוצר מילים

במהלך הדיון על התוכן הגלוי והמשתמע, המנחה יכתוב מילים וביטויים על הלוח על פי שיקול דעתו. אפשר להתייחס למילים וביטויים המופיעים בטקסט ולבאר אותם, או להעשיר במילים המתארות רגשות.

דוגמא להעשרת אוצר המילים:

"חרדה" – פחד, חשש

"רטט" – רעד, זז, נע

"סוקר אותם במבטו" – בודק, מסתכל

למנחה:

חשוב לארגן את המילים על פי קטגוריות על הלוח, כדי שאפשר יהיה להיעזר בהן בהמשך (במשחק התפקידים ובכתיבה).

ה - משחק תפקידים

מטרה:

- ליצור הזדהות עם הדמויות ולהרחיב את משמעות הטקסט.
  - המשתתפים ימחזו סיטואציה מהסיפור תוך שימוש באוצר המילים שנבנה על הלוח.
  - המשתתפים יכולים להרחיב את המתואר בסיפור עצמו.
- למנחה:** מומלץ להוסיף אביזרים, פריטי לבוש וכיו"ב.

דוגמה למשחקי תפקידים:

- הקצינים התורכים מגיעים לבית הרב
- המפגש בין חסאן בק לרב עוזיאל
- ג'מאל פחה מתנצל בפני הרב עוזיאל ועוד...

למנחה:

יש לשוחח עם התלמידים על הדמויות כהכנה לקראת משחק התפקידים. אחת האפשרויות היא להשוות בין דמות הרב עוזיאל לדמותו של חסאן בק. הטבלה שלהלן מציגה דוגמה למראה הלוח כפי שהוא הלך ונבנה לאורך השיעור.

 <p>חסאן בק</p>	 <p>הרב עוזיאל</p>	
<p>"האיש הנורא" "אכזר ליהודים" "צועק" "רותח מכעס" "עריץ וערמומי" "כולם פחדו ממנו"</p>	<p>"בנחת" "קול שקט אך תקיף" "מכובד בעיני השלטון" "קול בוטח" "נעץ בו את מבטו"</p>	<p>מהכתוב בסיפור</p>

1 - פעילות כתיבה

פעילות הכתיבה מזמנת לתלמידים שימוש פעיל באוצר המילים שנלמד, וכן מאפשרת להם להביע את הידע והערכים שלמדו בדרכים שונות.

- המנחה יבקש מהמשתתפים להעתיק למחברותיהם את המילים שלמדו תד. כה.

למנחה:

- אם למשתתפים יש מילון אישי, אפשר להעתיק את המילים ע"פ סדר א"ב.
- יש להקפיד על הוראה מפורשת בנושא שאותו בחרת לקידום הכתיבה בהתאם למטרות שהוגדרו. למשל: צורך בהרחבות/ הימנעות מעודפות, התייחסות למבנה הרטורי של הסיפור, מילות קישור המתארות זמן ועוד.

דוגמה לנושאים לכתיבה:

1. כתיבה בזיקה ישירה לסיפור (כגון: נפגשתי עם הרב עוזיאל).
2. כתיבה בזיקה עקיפה לסיפור (כגון: אני ילד יהודי בתקופת שלטון).
3. נקודת מוצא מעולמם של המשתתפים (כגון: שמרתי שבת למרות...).

פעילות כתיבה ברוח זו ניתן ליישם בשני הסיפורים הנוספים אודות הרב עוזיאל (פירוט בשיעור הווירטואלי).

חלק ב' של הסיפור - עוסק בילדותו של בן ציון מאיר עוזיאל. דמותו של הרב עוזיאל כדואג למשפחתו, מתמיד בלימוד תורה, הוראת התורה כייעוד ועוד. רעיונות לכתיבה: הייתי תלמידו של הרב עוזיאל, זה קרה אצלנו בכיתה...

חלק ג' של הסיפור - עוסק בהכתרת הרב עוזיאל כרב ראשי, "הראשון לציון". דמותו של הרב עוזיאל כמתחשב בצרכי העם, פועלו למען אחדות העם ועוד. רעיונות לכתיבה: השתתפתי בהכתרת הרב עוזיאל לרב ראשי, קיימתי את צוואת הרב והשכנתי שלום...

2 - כתיבת סיפור תוך תהליכי טיוט ושכתוב

מטרה

המשתתפים יבחרו נושא לכתיבת סיפור מתוך ההתנסויות הקודמות או על פי בחירתם.

המנחה יוביל תהליכי טיוט ושכתוב בהתאם לידיע הקודם שנלמד ולמטרות לקידום הכתיבה. חשוב לבנות את המחווה יחד עם המשתתפים ולזמן הערכת עמיתים.

3 - פרסום

הסיפורים יוצגו בסביבת העבודה או בבית הספר, וכן בפורום "הסופרים הצעירים ברוח דמותו של הרב עוזיאל" שבאתר האינטרנט של החמ"ד.

4 - פעילות בסביבה מתוקשבת

המשתתפים יכתבו משוב לסיפורים שכתבו אחרים.

5 - השתתפות בתחרות "מרוץ הצבי"

כל בית ספר יבחר סיפור להשתתפות בתחרות כתיבת הסיפורים "מירוץ הצבי". להרשמה יש לפנות לזהבה פלד, רכזת תכנית "הצבי עופרים",

כתובת דוא"ל: zehavapeled@gmail.com